

Nada VAJS i Vesna ZEČEVIĆ
Zavod za hrvatski jezik HFI, Zagreb

FRAZEOLOGIJA U RJEČNIKU HRVATSKOGA KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

U članku se na primjeru kajkavske frazeologije (na temelju građe iz dosada tiskanih svezaka Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika) pokušava terminološki odrediti frazem u užem smislu (izričaj) i frazem u širem smislu (lokucija).

Istraživanjem frazeologije u *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*¹ (*KRj*) (na jednom dijelu njegove građe) želi se s jedne strane pokazati u glavnim crtama njezine osobitosti, a s druge se strane želi na njezinu primjeru dati jedna, možda nešto drugačija, teoretska raščlamba frazema, koja bi bila primjenjiva i u obradi frazeologije u velikom jednojezičnom rječniku hrvatskoga jezika.

Što se tiče same kajkavske frazeologije u Rječniku, treba imati na umu da iako kajkavski književni jezik ima u osnovi kajkavski idiom, frazeologiju u *KRj* treba strogo razlikovati od dijalektne frazeologije, jer dijalektna frazeologija uvijek ima usku teritorijalnu rasprostranjenost, može se razlikovati od dijalekta do dijalekta i ne mora imati općeprihvaćene frazeme kakvi se nalaze i u suvremenom književnom jeziku.

Leksik nekoga jezika ne može se definirati samo s pomoću minimalnih samostalnih značenjskih elemenata — *leksema*, bilo jednostavnih bilo složenih, nego i s pomoću posebnih sljedova riječi ili ukrućenih sintagmi čije nam značenje ne mora biti poznato iako znamo i sintaktička pravila za njihovo sklapanje i značenje svakog leksema. Sustav se takvih izražajnih mogućnosti nekoga jezika naziva frazeologijom. Taj sustav izražajnih mogućnosti jezika vezan je uz društveni kontekst² u kojem se jezik aktualizira, što znači da frazeologija prelazi okvir unutarnje strukture jezika i odnosi

¹ Knjiga I, II (sv. 1-6, A-mučitelica), HAZU i Zavod za hrvatski jezik, 1984-1991, Zagreb, i. d.

² Frazemi su vezani uz društveni kontekst jer odražavaju "stvari" koje imenuju: prirodu, čovjeka, njegov život, običaje, institucije, čovjekov osjećajni život, način na koji on koncipira svijet i svoje bližnje, itd.

se i na područje vanjskog funkcioniranja jezika.

Osnovna jedinica frazeologije jest frazem. Postoje različita mišljenja o tome što je frazem. Slažemo se s tvrdnjom, koja je zajednička gotovo svim autorima, da je frazem ona sveza ili skup riječi koja ima cjelovito i jedinstveno značenje. Međutim, u kajkavskoj frazeologiji, kao i u frazeologiji bilo kojega jezika, postoje dva glavna tipa sveza prema kojima se treba odrediti jer se međusobno razlikuju, iako oba zadovoljavaju kriterij cjelovitosti značenja. To drugim riječima znači da frazem zapravo funkcionira na dva načina: jednom u svezi tipa *prodavati rog za sveću*, u značenju 'obmanjivati, varati koga', a drugi put u vezama tipa *čuvalnica rib*, u značenju 'akvarij', ili *opasti vu beteg* u značenju 'oboljeti'. Analiza je takvih sveza pokazala da se sveze prvoga tipa mogu promatrati kao frazemi u užem smislu ili *izričaji*, a sveze drugoga tipa kao frazemi u širem smislu ili *lokucije*.³ Naime, lokucija i izričaj veći su od riječi, pripadaju jezičnom kôdu (moraju se naučiti), sintaktičkim pravilima podvrgnuti su kao ustaljene forme i mogu imati *integrativnu* funkciju,⁴ za razliku od poslovice koje same funkcioniraju kao cjelovit iskaz, tj. imaju završenu sintaktičku strukturu rečenice. I lokucija i izričaj predstavljaju način izražavanja, način tvorbe diskursa i organiziranje raspoloživih elemenata u jeziku da bi se proizvela funkcionalna forma.

U lokuciji ta forma sintaktički dobiva karakter ukrućenih ili leksikaliziranih sveza kojih značenje odgovara pojedinačnoj riječi: imenici, glagolu, pridjevu, prilogu. Značenje takvih ustaljenih sveza proizlazi iz uzajamne uvjetovanosti značenja njezinih sastavnica i u konkretnom se jeziku upotrebljava baš takva sveza a ne pojedinačna riječ istoga značenja. Tako imamo imenske lokucije (*luk dični* – 'slavoluk'), glagolske lokucije (*davati pomoć* – 'pomagati'), pridjevske lokucije (*na pamet donesliv* – 'zamisliv'), priloške lokucije (*do glave* – 'potpuno').

Za razliku od lokucije, u izričaju se najčešće pretpostavlja upotreba neke figure: metafore, usporedbe, metonimije, pa on uključuje retoriku i stilistiku. Pravila za tvorbu diskursa (koja uključuju sintaktička i semantička pravila) nisu dovoljna da bi se shvatilo značenje standardnog iskaza *pao mu je kamen sa srca*. Značenje toga izričaja ne izlazi iz značenja pojedinačnih leksema ili njihove uzajamne uvjetovanosti. Takva je sveza neprevediva doslovno. S druge pak strane, svoje značenje i identitet ima samo u ustaljenoj formi, tj. u jedinstvu forme i značenja.

Takav izričaj formom i značenjem gotovo uvijek odstupa od leksičke norme, a

³ Moglo bi se reći i idiom, no taj se naziv upotrebljava kad se uspoređuju različiti jezici (npr. galicizmi ~ germanizmi itd.). Upotrijebili smo baš naziv *lokucija* (< lat. *locutio* 'način izražavanja' < *loqui* 'govoriti') jer on najbolje odražava onaj sadržaj koji mu se želi dati: poseban način izražavanja tipičan za neki jezik.

⁴ U Benvenisteovu smislu: lokucija je jedinica koja se integrira u jedinicu višega reda – rečenicu, kao što se riječ primjerice integrira u sintagmu, sintagma u rečenicu, itd. (usp. E. Benveniste, *Les niveaux de l'analyse linguistique*, u *Problèmes de linguistique générale*, Paris 1966, str. 119-131).

može i od gramatičke, primjerice u nekim arhaičnim oblicima i konstrukcijama. Iskaz *pao mu je kamen iz ruke* temelji se na slobodnoj vezi riječi gdje svaka jedinica ima sintaktičku funkciju s odgovarajućim značenjem, dok izričaj *pao mu je kamen sa srca*, kao i većina takvih, pretpostavlja upotrebu figure (ovdje *metafore*), pa ima posebnu metaforičku vrijednost. Takva jezična metafora počiva na različitom funkcioniranju apstrakcije, u kojoj se tzv. semičkom redukcijom⁵ apstrahira niz semova koje u normalnoj uporabi metaforizirani leksem ima. Kad kažemo *pao mu je kamen sa srca*, u leksemu *srce* zanemareni su semovi prisutni primjerice u iskazu *metak ga je pogodio u srce*, a ostvaren je virtualni sem: 'središte čovjekova psihičkog i duševnog života'. Isto tako ni leksem *kamen* nema iste semove kao u slobodnom iskazu *pogodio ga je kamen u glavu*, već je u navedenom izričaju aktiviran virtualni sem 'nešto teško'. U odnosu na lokuciju, u izričaju semička redukcija dovodi do prenesenog značenja skupine kao cjeline.

Semantička, tj. značenjska strana izričaja, sa svom svojom složenošću, svojom "igrom" između izvornih, doslovnih značenja i značenjskih učinaka, kao posljedice semičke redukcije, važnija je od njegove jezične forme. Naime, svaki je izričaj bio jednom po svojoj strukturi slobodna veza riječi koje su dobile novo, preneseno značenje. To značenje nije nastalo promjenom značenja pojedinih riječi u skupini, nego promjenom značenja skupine u cjelini. Takve su skupine postale frazemom našavši se u različitim društvenim uvjetima upotrebe kad je zbog raznih životnih, književnih, folklornih i mnogih drugih asocijacija došlo u njima do naslojavanja novog značenjskog sloja na sloj doslovnih značenja.

Sve su to karakteristike koje određuju izričaj kao posebnu jezičnu jedinicu i koje se mogu sažeti u četiri točke:

1. reproduciranje u gotovu obliku,
2. stalnost leksičke i gramatičke strukture,
3. cjelovitost značenja,
4. metaforičnost.

Izričaji

Ako se pođe od analize izričaja u kajkavskom književnom jeziku, može se ustvrditi da većina izričaja, s gledišta suvremene jezične forme i sadržaja, ima povijesni kontinuitet (u *Rječniku* se prate od početka 17. st. do M. Krležje), što svjedoči o njihovoj dubokoj starosti. Navodimo neke od takvih izričaja⁶ i uz njih dono-

⁵ U suvremenoj teoriji o metafori *metaforička se apstrakcija* (od Konrada dalje) tumači kao mijenjanje semičkog sastava leksema ili *semička redukcija*, što se u našoj literaturi obično naziva *semantičkom pretvorbom*; usp. opširnije o tome i posebice o metafori u P. Ricoeur, *Živa metafora* (str. 115-153).

⁶ U bilješkama će se navoditi potvrde iz izvora, a njihove su kratice one upotrijebljene u *KRj* (v. knj. I, sv. I, str. 13-46), a isto je tako i zadržana grafija za *nj. lj. dž/d = ř. j. ğ*.

simo suvremeni književni lik:

cvesti (komu) *rožice*⁷ 'imati sreće, uspjeha' → *cvjetaju* (komu) *ruže*,
obraz se črleneti (komu)⁸ 'stidjeti se' → *obraz se* (komu) *crveni*,
*čuvati dom/hižu/peč*⁹ 'biti kod kuće' → *čuvati kuću*,
*pustiti/spustiti cugle*¹⁰ 'dati slobodu čemu' → *pustiti uzde*,
črešnje zobati (s kim)¹¹ 'upuštati se s kim' → *trešnje jesti/zobati* (s kim),
*imati debela vuha na posluh*¹² 'biti neosjetljiv na tuđe riječi' → *biti tvrd na ušima*,
*došla je britva na brus*¹³ 'prevršila se mjera, dalje se ne može' → *došla kosa do*
brusa/na brus,
*obesiti na cinkuš*¹⁴ 'učiniti (što) javnim, razglasiti' → *objesiti na* (*veliko*) *zvono*,
*dečinska igra*¹⁵ 'sitnica; laka, jednostavna stvar' → *dječja igra*,
*vodu na svoj melin dovleči*¹⁶ 'uraditi što u svoju korist' → *navrnuti vodu na svoj*
mlin,
dati (komu) *pljusku*¹⁷ 'poraziti koga' → *dati* (komu) *pljusku*,
*na tañeru donesti*¹⁸ 'dobiti (što) gotovo, bez uložena truda' → *donijeti na tanjuru*,
*svoju/jednu kozu derati*¹⁹ 'govoriti, ponavljati jedno te isto' → *derati istu/svoju*
kozu,
*imeti čiste dlani*²⁰ 'imati čistu savjest' → *imati čiste ruke*,
deti (koga) *na bogačku palicu*²¹ 'materijalno (koga) uništiti, upropastiti' → *dovesti*
(koga) *do prosjačkog štapa* i *baciti* (koga) *na prosjački štap*,
*čubake tržiti*²² 'dosadivati, dangubiti' → *prodavati zjake*,
*crno pod nohtom*²³ 'ništa, nimalo' → *crno pod nohtom*,

⁷ *Ja sem znala da joj ne budu dugo rožice cvele.* Starine 25, 27.

⁸ *Zbog tebe zače se obraz gusto črleneti.* Magd 12.

⁹ *Naj kermežlivi starci čislo mole. naj hiže čuvaju.* Habd 279.

¹⁰ *Žena se prime piti, jeziku cugle spusti.* Šim prod 48.

¹¹ *Pogibelno je z velikum gospodum črešnje zobati.* B (s. v. *potentes*): usp. Matošev parafrazirani izričaj *cukor i pomoranje jesti s kim* s istim značenjem: *Ak z gosponi cukor i pomoranje ješ ... ti ne smeš z moje kusice bedaka delati.* Matoš vid 56.

¹² B (s. v. *asinus*).

¹³ B (s. v. *novacula*).

¹⁴ B (s. v. *cinkuš*).

¹⁵ *Vsi ... svetski posli ... su ... jedna dečinska igra ... gledeč na pričešćañe.* Mul zerc 113.

¹⁶ *Nu vezda je vodu na svoj melin dovlekel.* Pav 5a.

¹⁷ *Pod Belgradom ... od našeh je Turcem jaka pljuska data.* Mal isp I, 21.

¹⁸ *Misli da mu gdo na tañeru donese.* Krist anh 174.

¹⁹ *Vsaki svoju kozu dere.* Kal^a 48.

²⁰ *Čiste mora imet dlani koj vmivali druge kani.* Danica 1840, 105.

²¹ *Dene me žena na bogačku palicu.* Lov ker 98.

²² *Čubake terži.* Danica 1840, 102.

²³ *Nemaju z čem bi človek oko natepel ali kuliko je černoga pod nohtom.* Danica 1844, 11.

*davati rog za sveću*²⁴ 'varati, obmanjivati (koga)' → *dati/prodati rog za svijecu, črni dani*²⁵ 'vrijeme oskudice i nevolje' → *crni dani*.

Pored tih izričaja, koji formalnom strukturom potvrđuju svoj dijasistemski karakter i koji se prenose u vremenskom slijedu, navest ćemo i primjere izričaja koji tih karakteristika nemaju pa se za njih može reći da su tipični za kajkavski književni idiom. Primjerice, *debele farbe mešati*²⁶ 'laskati, obmanjivati', *delati cirade*²⁷ 'prenemagati se', *dečinske cipeliše sleči/detinske cipeliše zezuti*²⁸ 'odrasti', *česati tuđi srab*²⁹ 'miješati se u tuđe poslove', *čubami poštovati* (koga)³⁰ 'lijepo govoriti o kome'.

Lokucije

Ono što zapravo više od izričaja daje karakterističnu fizionomiju kajkavskom književnom jeziku jesu mnogobrojne *lokucije* (sveze)³¹ koje otkrivaju jedan poseban način izražavanja kajkavskih pisaca za koji je, najkraće rečeno, karakteristična analitičnost, opisnost i slikovitost. Takve karakteristike proizlaze iz vrlo bogate i raznolike formalne i semantičke strukturiranosti lokucija. Za ilustraciju lokucija u kajkavskom književnom jeziku navest ćemo primjere lokucija s obzirom na njihovu formalnu strukturu. Lokucije mogu biti imenske, glagolske, pridjevske, priložne, tj. njihovo značenje odgovara imenici, glagolu, pridjevu, prilogu.

Struktura lokucija

1. Imenske lokucije najčešće se sastoje od sveza imenica + imenica i pridjev + imenica: *časni dar* = aldomaš; *mesto čistila* = čistilište; *črna maša/meša/misa*,

²⁴ *Tak se rog za sveću daju, zlo navek pod nebom traje.* Krl 132.

²⁵ *Pišu nam se čarni dani.* Krl 54.

²⁶ *Mislili si budu ... nekoji ... kada mudrost ... krajice tuliko izvišavam da ... preveč debele farbe ... mešam.* Mal krep 20.

²⁷ *Vzemi, ne dalaj nikakve cirade.* Merz 52b.

²⁸ *Ja dečinske cipeliše vre slekel jesem.* Mink 28a.

²⁹ *Češe tuđi srab. sich um fremde Sachen bekümmern. sich im fremde Händel mischen.* Krist anh 163;

³⁰ *Ov človek mene čubami poštuje a serdce njegovo dalko je od mene.* Kraj 181.

³¹ Valja napomenuti da se u radu upotrebljavaju nazivi *izričaji* i *lokucije* dok se u Rječniku, u uvodnom tekstu na str. 56, točka 42, u vezi s obradom frazeologije kaže: »U posebnim se točkama obradbe pojedinih natuknica obrađuju ustaljene sveze riječi (*u svezi, u svezama*) i frazeološki izrazi (*izr.*)«. Dakle, obrada se izričaja (*izr.*) u Rječniku poklapa s ovom analizom, dok se lokucije u Rječniku obrađuju pod naznakom *sveze* bez razlikovanja tipova. No, među svezama se nalaze i razni terminološki sklopovi riječi, u što su ubrojene i razne sveze koje predstavljaju pučke nazive za biljne i životinjske vrste (u Rječniku je uz njih strukovna kratica), a oni nisu lokucije. Osim toga, mnogi su izričaji u Rječniku zapravo lokucije, ali i obrnuto. Stoga se svrstavanje primjera u lokucije i izričaje u ovom radu ne poklapa u potpunosti s njihovim svrstavanjem u sveze i izričaje u Rječniku.

črnoturobna maša = (misa) zadušnica; *čtenja kniga* = čitanka; *luk dični* = slavlouk; *čuválnica rib* = akvarij; *ladanjski človek* = seljak; *človek stare plemenitosti, plemeniti človek* = plemenitaš; *človek morskí* = primorac; *divojačko dete/dete ljubavi/naravsko dete* = kopile; *čistoča tela/telovna/vdovička/vdovinska/zakonska, čistoča duhovna/duše/srdca* = čestitost, poštenje, krepost, itd.

Osim toga, česta je pojava da imenska lokucija istodobno ima i svoj ekvivalent izražen pojedinačnom imenicom, npr. *cepni vrt* → *cepilniak* 'rasadnik'; *čredni oven* → *čredovođa* 'ovan predvodnik'; *čudnoviti človek* → *čudočinitel* 'čudotvorac'; *oči drevja* → *pupje* 'pupoljci'; *oružja čistitel* → *cestar* (< lat. *caestus*) 'oružar'; *tela čuvar, životni čuvar* → *životniak* 'tjelohranitelj'; *zdenec z dežgevine* → *četřna* 'gušterna'; *znamen divojačka* → *mezdrica* 'himen'.

2. Glagolske lokucije sastoje se od sveza

— glagol + imenica (u A i I): *davati pomoč* = pomagati; *davati poseł* = zapošljavati; *davati rane* = ranjavati; *davati svedočanstvo/svedočtvo* = svjedočiti; *davati zapovedi* = zapovijedati; *imeti del* = sudjelovati; *imeti pasku* = paziti; *imeti skerb* = brinuti se; *dostiči pametjum/z razumom dostiguvati, z razumom dostigati* = shvatiti/shvaćati; *k penzom dojtí* = zaraditi (novac); *refleksije delati* = prigovarati;

— glagol + glagol: *davati sesnuti* = dojtí; *dati jesti* = nahraniti; *davati razmeti* = upućivati, objašnjavati; *dati se videti* = pokazati se;

— glagol + prilog: *napre deti* = izložiti; *dole deti* = spustiti; *van devati* = predočivati, iznositi; *nuter devati* = ulagati;

— glagol + prijedlog: *med deti* = umetnuti;

— glagol + sintagma (prijedložna, pridjevska, imenska): *dojtí vu beteg* = oboljeti; *vu zemlju devati* = saditi; *vu turobnost devati* = rastuživati; *pred oči devati, pogled devati na (koga)* = gledati (koga); *biti jedne misli* = slagati se; *biti vu stališu* = moći; *na smert dati* = ubiti.

U glagolskim se lokucijama najčešće pojavljuju glagoli s tzv. nepotpunim značenjem: *biti, dati, delati, imeti*.

3. Pridjevske lokucije sastoje se od sveza:

— pridjev + imenica: *dobre glave* = bistar, pametan; *dričnog srca* = hrabar;

— prijedložna sintagma + pridjev: *na pamet donesliv* = zamisliv;

— prijedložna sintagma: *na dobe/pri dobe/vu dobe* = odrastao, zreo; *pri pameti/pri sebe/vu svesti* = pametan.

4. Priložne lokucije sastoje se od sveza:

— prijedlog + imenica: *na čete* = u množtvu; *do dna/iz dna* = potpuno; *k času/na čas/on čas/v čas* = odmah, začas; *na čase* = povremeno; *po času* = pomalo; *ni dlaku* = nimalo; *do glave/do konca* = potpuno, posve; *do časa* = navrijeme; neko vrijeme;

— prilog + imenica: *brže časa* = odmah;

— prijedložna sintagma + imenica: *od dna srca* = iskreno, istinski; *od dobre volje/z dobra/z dobrem/z dobre volje* = rado, dobrovoljno; *z drage volje, z drage*

duše = rado, sa zadovoljstvom; *od dna do dna/tja do dna/do dna ništara* = potpuno, sasvim; *ob svojem času* = pravovremeno;

– prijedlog + pridjev: *po domaće* = prisno, prijateljski; *po deteče* = djetinje; *po deklčko* = djevojački; *po delinsko* = junački, viteški; *po dalmatinsko* = dalmatinski; *po češko* = češki; *po človečanski/človečje* = ljudski; *do čista* = potpuno;

– prilog + pridjev: *dobro debelo/oštro debelo* = jako, snažno; obilno;

– prijedložna singagma: *na dolj/dol, v dol* = dolje.

Granicu između slobodne veze riječi i frazema u nekim slučajevima nije jednostavno odrediti, a danasve ne u kajkavskom književnom jeziku kojemu je osnova dijalekatski idiom (kajkavština), pa je za neke sintagme zbog neprozirnosti dijalekatskoga leksika, u usporedbi sa suvremenim leksikom, teško reći o čemu je riječ. Npr. jesu li sintagme *draga cena*, *dragi novci*, *dragi penezi* ustaljene pridjevske lokucije ili običan sklop slobodnih riječi u kojima je samo neproziran dijalekatski leksem *drag* u značenju 'skup'. Slično je i sa sintagmom *ceriti zube*, što može doslovno značiti 'pokazivati zube',³³ ali može biti i glagolska lokucija sa značenjem 'smijati se'.³⁴

U kajkavskom se javljaju i sveze koje se prema navedenim kriterijima ne bi mogle uvrstiti ni u izričaje ni u lokucije, kao *crna zemlja*, *seđa brada*, *bela brada*, *morje široko*, *plavo morje* itd., jer je tu riječ o uporabi stalnih epiteta. U takvim svezama njezine sastavnice zadržavaju svoje osnovno značenje i one kao ukružene sintagme znače isto što i zbir njezinih sastavnica. Međutim, takve sintagme mogu naći svoje mjesto u frazeologiji u jednom širem smislu po tome što se kao ukružene sveze stalno rabe i postaju klišeji ili fraze. Pojava takvih sveza ne govori o frazeološkom bogatstvu leksika nego je riječ o načinu izražavanja druge vrste.

Pogled na frazeologiju u *KRj* pokazuje njezino veliko bogatstvo i obilnu varijantnost na svim jezičnim razinama. Uzroka je tome više, ponajvažniji se odnosi na činjenicu da u kajkavskom književnom jeziku kodifikacijska pravila i norme nisu imali strogo određen karakter pa su autori imali priličnu slobodu kako u izboru jezičnih jedinica tako i u njihovu iskorištavanju. U tom je smislu bio jak utjecaj vlastita govora (idiolekta), zatim utjecaj čakavske i štokavske dijalekatske i književne tradicije te osobni odnos pisca prema inojezičnim elementima i njihovoj adaptaciji u kajkavskom idiomu, a danasve jezična kreativnost svakog pojedinog pisca.

Pravi bi se uvid u kajkavsku frazeologiju dobio tek u jednom frazeološkom rječniku kajkavskoga književnog jezika. Njegovoj bi se izradi moglo pristupiti nakon završene obrade *KRj* u kojem će na jednom mjestu biti obilje frazeološkog materijala iz četiri stoljeća književne kajkavštine.

³³ V. B (s. v. *dens ... ostendere dentes*).

³⁴ Belostenec s. v. *cerim se* upućuje na *smejem se*.

Literatura

- АЛЕХИНА, А. *Фраzeологическая единица и слово*, Минск 1979.
- FRIEDRICH, W., *Moderne deutsche Idiomatik*, München 1966.
- GROSS, M., Une classification des phrases figées du français, *Revue québécoise de linguistique*, vol. 11, br. 2, Presses de l'Université du Québec 1982, 151-185.
- GUIRAUD, P., *Les locutions françaises*, (Que sais-je? 903), Paris 1967.
- ХУШЕНОВА, Ц. В., Современное состояние и задачи изучения таджикской фразеологии, *Вопросы языкознания* 1, 1980, 125-134.
- KOLENIĆ, Lj., Pogled u frazeologiju Reljkovićeve Satira, *Vrijeme i djelo Matije Antuna Reljkovića*, Osijek 1991, 151-164.
- KONRAD, H., *Étude sur la métaphore*, Lavergne, Paris, 1939.
- LYONS, J., *Linguistique générale – Linguistique théorique* (franc. prijevod), Larousse, Paris 1970.
- MATEŠIĆ, J., *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1982.
- MATEŠIĆ, J., Frazeologija romana *Pod Nehajem* Vjenceslava Novaka, *Senjski zbornik* 18, 1991, 81-90.
- MENAC, A., O strukturi frazeologizma, *Jezik* 18, 1, 1970/71, 1-4.
- MENAC, A., Svoje i posuđeno u frazeologiji, *Strani jezici*, Zagreb 1972.
- MENAC, A., Frazeologija Hektorovićeve *Ribanja i ribarskog prigovaranja*, *Senjski zbornik* 18, 1991, 101-107.
- MOGUŠ, M., O Marulićevoj frazeologiji u *Juditi*, *Croatica – Slavica – Indoeuropaea*, *Wiener slavistisches Jahrbuch*, Ergänzungsband VIII, 1990, 157-161.
- MOGUŠ, M., A. MENAC, Frazeologija Gundulićeve *Osmana*, *Forum* 7-8, 1989, 192-201.
- ОЖЕГОВ, С. И., *Лексикология, лексикография, культура речи* (posebno pogl. *O strukturi frazeologii*, 182-219), Москва 1974.
- REY, A., *Dictionnaire des expressions et locutions figurées*, Le Robert, Paris 1979 (uvod V-XII).
- RICHARD, G., A. BERARD-DUGOURD, Le traitement des locutions dans l'analyse du langage naturel, Etude N° 101 du Centre scientifique IBM, Paris.
- RICOEUR, P., *Živa metafora*, Zagreb 1981 (franc. orig. *La métaphore vive*, Paris 1975).
- RITTGASSER, St., O problemu određivanja frazeologizama, *Jezik* 2, 1975, 36-41.
- РОЙЗЕНЗОН, Л. К изучению диалектной фразеологии, *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования*, 1970, 306-322.
- RODE, M., Bolgarski frazeološki slovar, *Slavistična revija* 2-3, 1976, 292-294.
- RODE, M., Frazeologija v Jurančičevom slovarju, *Slavistična revija* 2-3, 1976, 299-302.

PHRASÉOLOGIE DANS LE *DICTIONNAIRE DE LA LANGUE*
LITTÉRAIRE KAJKAVE

Résumé

En se basant sur la phraséologie kajkave telle qu'elle se présente dans les volumes parus du *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (HKKJ) on cherche à définir du point de vue terminologique le phrasème dans le sens restreint (*expression*) et le phrasème au sens plus large (*locution*). Tous les deux sont plus "grands" que le mot, en tant que formes ils ont une fonction intégrative et appartiennent au code de la langue (il faut les "apprendre"); ils représentent le mode de la formation du discours et l'organisation des éléments disponibles de la langue pour la production de la forme fonctionnelle.

Dans la locution cette forme a le caractère des *syntagmes lexicalisés* ou *figés* dont le sens correspond à celui du mot: au substantif, verbe, adjectif, adverbe. La signification de ces syntagmes figés résulte du conditionnement réciproque de ses parties composantes (p. e.: *dični luk*, littéralement 'arc de la gloire' = 'arc de triomphe', *davati pomoč*, litt. 'donner l'aide' = 'aider', *do glave*, litt. 'jusqu'à la tête' = 'complètement', etc.). Les locutions dans la langue littéraire kajkave, qui peuvent être nominales, verbales, adjectivales et adverbiales, révèlent un particulier mode d'expression que l'on peut qualifier d'analytique, descriptif et pittoresque. Dans la contribution on en décrit la structure formelle.

Dans l'*expression* on présuppose habituellement l'emploi de la figure (le plus souvent de la *métaphore*) et par conséquent son sens ne découle de la signification particulière des lexèmes ou de leur conditionnement réciproque. L'expression ne peut pas être traduite littéralement. Elle garde son identité grâce l'unité de la forme et du sens. L'expression *davati rog za sveču* ('vendre des vessies pour des lanternes') a une valeur métaphorique. Une telle métaphore repose sur le fonctionnement différent de l'abstraction dans laquelle par *réduction sémique* on fait abstraction de toute une série de sèmes que le lexème a dans l'emploi normal. Le côté sémantique de l'expression, c'est-à-dire son sens, avec toute sa complexité, avec son "jeu" entre les sens originaux et les effets du sens, qui est la conséquence de la réduction sémique, est beaucoup plus important que sa forme linguistique.

La langue littéraire kajkave témoigne d'une grande richesse en expressions phraséologiques et une extraordinaire variété sur tous les niveaux de la langue. Une vue méritoire sur la phraséologie kajkave ne pourrait être obtenue qu'après l'élaboration d'un *Dictionnaire phraséologique de la langue littéraire kajkave* qu'il faudrait mettre en chantier après avoir terminé le travail sur le HKKJ.